

KETTESBEN KOVÁCS PÉTERREL

(A „lila párbeszédéből”)

A lila párbeszédemet önmagammal folytattam egykoron „Válságaim és erjedéseim” idején, önkínzasként, önanalízisként. Azaz folytatták: én, aki voltam, és én, aki szerettem volna lenni — végtelen önvádaskodások peremén. Azóta is minden gondolkodásom, minden megfontolásom, helyzetmegítélésem, ítélet alkotásom párbeszéd formájában suhan át rajtam. A táborban is a jugoszláv egységet, az emberi szolidaritást egyik tábori revünkben a magamból merített két emberrel, a két (vajdasági és szerbiai) Petar Petrovićtal érzékeltettem, akik külön országok, országrészek és emberek képviselői, mégis egyik az emberségben, egyik a jugoszlávságban: Petar Petrovićok!

A tábori élet a nevelés és átnevelés, a születés és újjászületés időszaka volt. De a nevelő is nevelésre szorul, és másokat nevelve önmagát is újra és újjáteremtette. Így született meg Osnabrückben, a legharcosabb hadifogolytáborban, a híres 7-es szobában (ahol a tábori pártbizottság is összeült naponta: az én ágyamon meg a Bihali-Merin Otto ágyán, amely a *Hetes* című folyóiratot, a *Sedmicát* is szerkesztette és kiadta) a lila párbeszédék újabb sorozata *Kettesben Kovács Péterrel* címmel, azaz szerbül persze hogy Petar Petrovićot szerepeltettem újra, mert mint már megteremtett, sőt revűben is játszott-látott figura, igen népszerű volt a táborban, hiszen humoristánk és komikusunk, Heron népszerűvé perszifálta a mindenkit jelképező Petar Petrovićot, Kovács Pétert.

Eleinte ugyan — mint azt a „sedmica” mártírhallált halt hős lakója, Ženja Kozinski írta azóta már kiadott naplójában — nehezen értette meg ő maga is, a jótollú mérnök, a figura kettősségét, de azután, még az este folyamán, beleélte magát. Jaj, később nagyon is meg kellett értenie a belső, önmagunkkal folytatott párbeszédet, amikor egy teljes hónapon át ő is bátorította és hősiességre serkentette magát, mert mint hétköznapi kispolgár indult egykoron, hogy olyan kommunista hőssé váljék hamarosan, akit egy hónapon át kínozott a Gestapo anélkül, hogy bárkit is elárult volna, anélkül, hogy akár meg is szólalt volna. S hogy mi még (senkinek sem kellően) vagyunk, egyre vagyunk, ezt az ő hősiességének köszönhetjük.

Első párbeszédem a kommunisták igaz emberi szolidaritásáról szólott, a második, jaj, már éppen a haláliszonyról, a fejünkről, amelyet már rég csak tarsolyunkban hordtunk (ahogy a szerb eredetiből fordítottam akkor: „nosi glavu u torbi”), ahogy barakkparancsnok alvezredesünk mondotta ugyanakkor, éppen nekem: „De, uram, mi haza kívánunk jutni még innen; mért kínáljuk hát fel nekik (a német fa-

sisztáknak!) a fejünk mi magunk — aranytányéron”... Aranytányérunk sajnos nem volt (ágyút, repülőgépet adtak volna érte a német örök!), de avitt kenyértarisznyánk még akadt a sok kacat, limlom között. Abban hordtuk hát a fejünk.

Talán ez a két kis írás is hatott Ženjára — és önmagamra... Az első — persze kivonatossan — így hangzott:

— Szeressük egymást, mondta ma reggel Kovács Péter, amikor szokása szerint csatlakozott hozzám az Appellplatzon... Nézz a szemembe... és mondd: Ismersz engem, tudsz idegeim remegéseiről?

— De hiszen szeretlek — dadogtam, és jeges áramlást éreztem hátamon —, hiszen idegeim együtt remegnek, rezegnek, mint a hegedűhúrok, a tieddél...

— Hazudsz. Hiszen nem is értesz a zenéhez! Önmagadat sem ismered, hogyan ismerhetnél hát engem. Túlságosan is belebódultál te önmagadba, már arra sincs időd, hogy akár önmagaddal is foglalkozz.

— Hát nem egyek vagyunk-e mi ketten? — sikoltottam. — Nem két lélek vagyunk-e mi egy testben?!

— Szerelmes vagy a hangodba, kis beképzelt. Te magad vagy a *hang*, és csupán hang vagy, egyéb sem, mint hang, holott voltál egykor a *Betű betege*. Meg akarom végül is mondani neked: 3000-en vagyunk itt; egyesekkel egy ágyban alszol, egy tálból eszel, és nem tudod, ki lakik bennük. Téged nem is érdekel: ki eszik veled egy tálból, ki alszik veled egy ágyban. Téged csak az érdekel: mi van a táliban.

Megdöbbenve néztem a szemébe, és megjelent benne a tükörképem, de idegen volt, távoli és ismeretlen.

— Ki lakozik a szemedben? — kérdeztem, és Péter jegesen halkán felelt.

— Én magam.

Hangyák másztak az idegek vonalain hátamon, és Péter szemén a tükörkép nőtt, felfalta és túlnőtte önmagát, és mint egy Buddha-szoborban, megsokasodtak karjai, fejei és szemei. És minden szem a magam képmását tükrözte. Bárhová tekintettem is, önmagamra esett a tekintetem. Én lakoztam mindenkiben. És Péter folytatta:

— Sehol sem látod magad, hogy túlnőj önmagadon, belenőj és átnőj a társakba... Minden emberszereteted csak a táltra szorítkozik, amit odanyújtasz nekik. Pedig bűnös az, aki nem nyújt társának kezét, és bűnös az, aki nem nyúl a feléje nyúló kéz után...

— Elhallgass; oly hátborzongató kívülről hallani a saját szavam, szívszorogató, torokszorogató máson látni a saját megnőtt tükörképem.

— Nem. Most az egyszer nem futsz el előlem. Add a szavad, hogy meghallgatsz.

És én mondtam:

— Szavam rá, hogy meghallgatom magamat!

Péter folytatta:

— Mert vannak emberek, akik csak azért szorgalmasak, mert rettegnek a tétlen szemlélődéstől, a bűvártól, aki lelkükbe merül alá. Félnék ők önmaguktól, és a munkába menekülnek, hogy idejük se legyen arra, hogy kihalásszák szemükből a tükörképüket.

— Dolgozni is kell, Péter!

— Kell dolgozni, és kell tétlenkedni! Kell dolgozni, és kell ismerkedni... De ne ajnározzuk, ne szeressük a saját sebeinket...

— Nem! — bődültem el, mint a beteg bika. — Nem akarok egészséges lenni.

— Meg kell fogadjuk a rőt ember szavát*. Mert mondotta: Hibáztam, csak magamnak és magamért éltem eddig. De most, hogy beköltöztem a társakba, most jó vagyok, és jól érzem magam.

Egy kis cirmos cica a lábamhoz simult, és szembenézett velem. Péter tenyerére emelte, és feltartotta a napba. És a cica a vállára kúszott, és belenézett a szemébe...

— Ember volt — mondta Péter —, és emberi volt a szava. És én szavai után ébren álmodtam tovább, beleálmodtam magam a társak álmába. Az ő álmukat álmodtam, és megértettem őket, és beléjük olvadtam. Azután felébredtem. És most nem tudom: én vagyok-e ők, vagy talán ők — én?! Nem tudom többé: ki lakik a szememben?

Boldog ember — dadogtam. — Én meg elvesztettem az arcom, és jaj, nincs, nem akad, aki megtalálja.

— Igen, boldog vagyok. Emlékszem: gyerek voltam még, mikor anyám elé álltam, úgy kértem: „Mama, kérek, jó lenni!” Nem tudtam mit kérek, és nem tudta anyám sem. Ma már tudom, ma megtudtam: jó vagyok, mert boldog vagyok!

— Boldog vagy, mert jó vagy. Mert beköltöztél a társak szemébe. Mert könnyű *megosztani* a talat, de nehéz *megsokszorozni* a lelkünk!

.....

Megcsókoltuk egymást. És akkor azt mondta Kovács Péter:

— Odahaza távol állottunk egymástól: Örültek, neuraszténiások, hisztérikák és skizofrének között éltünk, s most megérkeztünk az egészség és öröm kapuja elé. Találkoznunk kell, kezet kell nyújtsunk egymás felé... Hősöknek kell lennünk, hogy felbányáshassuk magunkból az erőt, hogy lemeztelenedhessünk egymás előtt! A múlt vett ki lakást bennünk, ő lakik szemünkben, falat emel közénk és a társak közé.

— Ledöntöm a falat, testvér. Add a kezed! Mert előbb veled kell találkoznom, hogy azután megérhessem a nagy találkozást az Emberrel.

* A „rőt ember” — Stein Rudi — valóban elhangzott szavakra hívtam fel a figyelmet.